

„УНГАРСКА ШПАГА“ ИЛИ „ТУРСКИ КОНЧАР“? ЗА ЕДНО МНИМО ОРЪЖИЕ ОТ ПОХОДА НА ВЛАДИСЛАВ III ЯГЕЛО ПРЕЗ 1444 Г.

Деян Рабовянов

Национален археологически институт с музей, Българска академия на науките – Филиал Велико Търново, ул.
„Иван Вазов“ № 29А, Велико Търново 5000; rabovyanov@gmail.com

ABSTRACT

The article comments upon a weapon, discovered during illegal excavations in Shumen district. It was published by V. Parushev as ‘Hungarian rapier’ and was connected with the Crusade of Władysław III Jagiełło in the Bulgarian lands in 1444. In reality this weapon is a ‘konchar’ from the second half of the 16th c., characteristic for the armaments of the Eastern European cavalry – the so-called ‘Hussars’. This konchar reflects the Hungarian military fashion in the confines of the Ottoman Empire.

Key words: Ottoman period, thrusting weapon, konchar, Hussars

Предмет на това донякъде полемично изследване се явява един рядък за българските колекции паметник на късносредновековното въоръжение. Става въпрос за добре запазено прободно оръжие, публикувано през 2012 г. от Веселин Парушев и интерпретирано като „шпага“, принадлежала на унгарски участник в похода на Владислав III Ягело в днешните български земи през 1444 г. (Парушев 2008а). Настоящото изследване няма за цел да атакува преднамерено тезата на колега, към когото авторът на тези редове изпитва уважение предвид дългогодишната му дейност, свързана с публикуването на неизвестни паметници на средновековното и античното въоръжение. Необходимо е обаче да бъде представено и друго мнение за датировката и произхода на това безспорно интересно и добре съхранено оръжие.

Бих искал още в началото да обърна кратко внимание на два проблема, свързани с изследването на късносредновековното въоръжение от България. Първият от тях е навикът да се поставят по-ранни от действителните дати на множество оръжия от българските музейни, а и частни колекции. По този начин паметници, които са представители на военната култура от османския период (XV – XVII в.), често и погрешно са обвързвани с развитото българско средновековие. Не по-малко сериозен, а за съжаление и често срещан проблем, е и неаргументираното обвързване на многобройни паметници на въоръжението с едно единствено, макар и значимо, военно събитие – кръстоносния поход на полско-унгарския крал Владислав III Ягело срещу османските турци през 1444 г., завършил със злощастната за него битка при Варна. Нека обаче вниманието бъде насочено към конкретния въпрос.

За интересувашото ни оръжие се твърди, че е било открито с металотърсач в хълмистата местност „Фисека“ на около 12 км северозападно от гр. Шумен. Макар че това не е споменато в публикацията, очевидно става въпрос за незаконна иманярска дейност. Предметът е предоста-

Обр. 1. Кончар от района на Шуменско (по Mitev 2019, fig. 1)

Fig. 1. Konchar from the area of Shumen (after Mitev 2019, fig. 1)

чението му. Геометрията на острието и оформянето на върха му не оставят съмнение, че оръжието е било предназначено и е можело да се ползва единствено за пробождане.

Особено характерен е двусъставният предпазител (обр. 1). Основният негов елемент очевидно се явява кръстачката. Тя е права пръчка с кръгло сечение, чиито краища се извиват, оформяйки незатворени кръгове. Това ѝ придава вид на осмица със силно раздалечени кръгли тела. Пръстеновидните краища на раменете на предпазителя са в „хоризонтално“ положение спрямо клина и дръжката и завършват с топчета. Непосредствено зад кръстачката, върху езика за дръжката, е нанизана пластина-щит с асиметрична, овална, почти сърцевидна форма. Тя частично припокрива основите на пръстените на предпазителя. Размерите на щита, изработен от един лист желязо, са 8,5 x 9,5 см. Плоският език на дръжката е с правоъгълно сечение, а разстоянието между овалния щит и накрайника е 9 см. Самият накрайник е масивен, крушовиден, с размери 5,1 x 4,5 см. Разделен е чрез дълбоки триъгълни жлебове на осем сегмента, върху поне един от които има врязана украса – насечки, оформящи по дължина мотив „рибна кост“ или „палмова клонка“. Накрайникът се държи в позиция от застъпваща върха му малка кръгла пластина, а кухата му основа е можела да поеме и застопори сега липсващите дървени пластини на дръжката.

вен за публикуване от български частен колекционер.¹

Оръжието е в забележително добро състояние (обр. 1) въпреки очевидния му престой в земята. Запазена е дори желязната пластина-ръкав, обхващаща основата на острието. Върху предната половина на клина има забележими нащърбвания, които изглеждат по-скоро като резултат от бойната му употреба, отколкото от дейността на корозията.² Общата дължина на предмета е 121 см, от които клинът заема 106 см. В основата си той е широк 2,3 см и дебел 1,6 см. Описан е като притежаващ четири режещи ръба, като сечението му е на „ромб с конкавни стени“. Всъщност, макар и „заострящи се“, ръбовете на клина са притъпени и с тях не би могло да се „сече“, което е напълно обяснимо предвид сечението му.

¹ Приветствам инициативата на колекционера и усилията на В. Парушев този паметник на въоръжението бързо да влезе в научно обращение.

² Авторът на тези редове имаше възможност лично да се запознае с оръжието, което бе изложено в АМ – Варна през 2009 г. на тематична изложба на въоръжение, свързана с международната научна конференция „Военни експедиции, въоръжение и снаряжение (Античност и Средновековие)“, проведена между 14 и 15 май 2009 г. във Варна.

Пред предпазителя е железният обков, обхващащ основата на клина (обр. 1). Той е изработен от огъната желязна пластина, съединена на тила чрез ковашка заварка. Обковът е асиметричен. Лицевата му половина е по-дълга – 10,8 см, като шест плоски вертикални полета ѝ придават многоъгълен профил, а в посока върха на оръжието е оформен овален издатък. По-късата тилна страна с дължина 7,2 см е леко изпъкнала и гладка. При други оръжия от този тип, които ще бъдат представени по-долу, този обков или „ръкав“ пред предпазителя е по-къс, и освен че частично е обхващал отвора на ножницата, по-скоро е бил използван като „рикасо“. Казано другояче, той е позволявал показалецът на боеца да се постави върху клина, за да улесни контрола му при насочването му с една ръка. При оръжието от „Фисека“ обаче металната пластина-щит зад кръстачката не е позволявала подобна употреба.

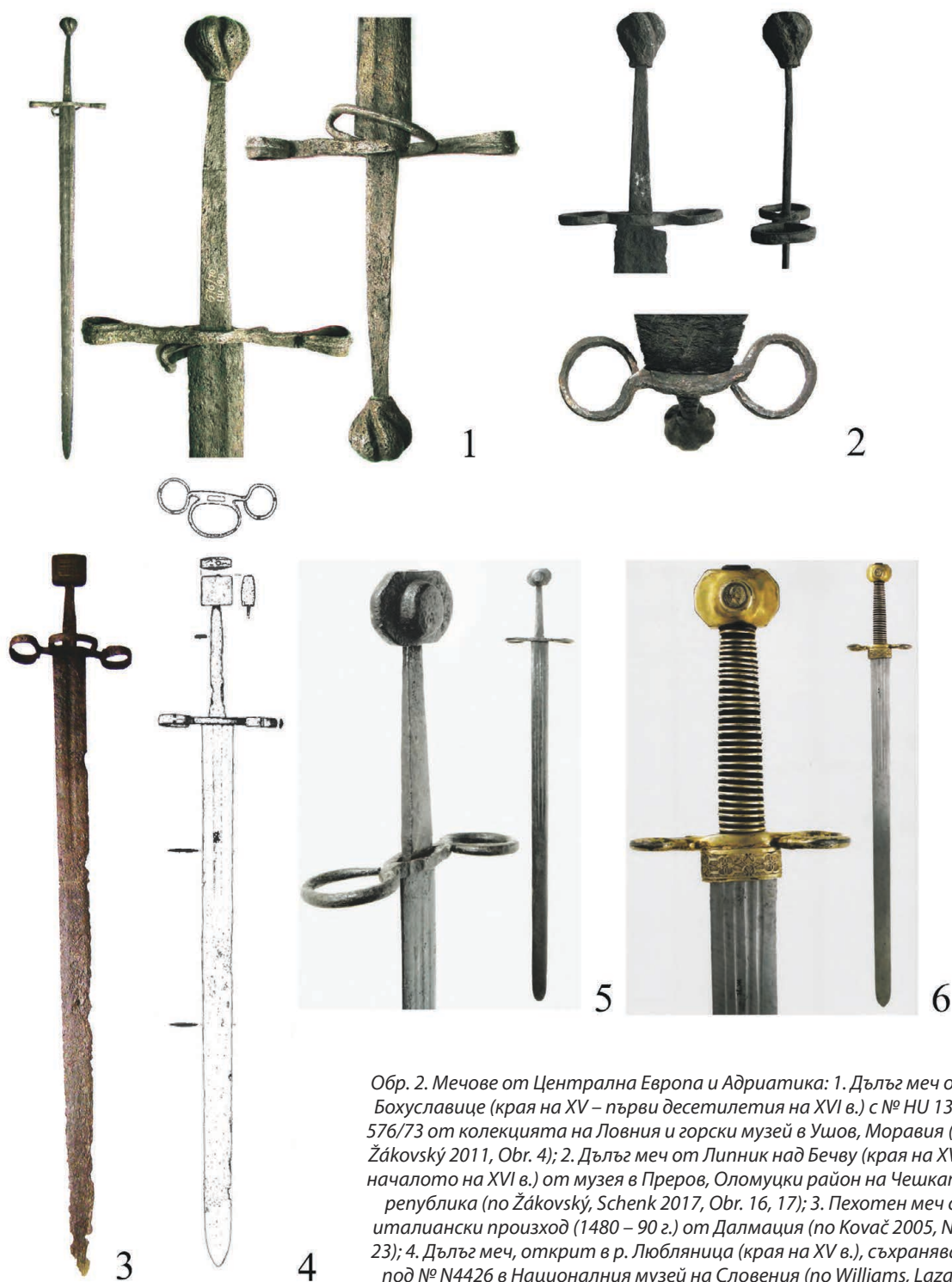
Като се изключи слабо видимата украса с насечки върху накрайника на дръжката, оръжието е изчистено и утилитарно. Специфичната му форма, рядко срещана сред паметниците на въоръжението от България, не е попречила на В. Парушев основателно да го свърже с т. нар. „мечове-пробивачи на брони“, носещи различни имена – *estoc*, *Bohrschwert*, *Pancerstecher*, *koncerz* (Парушев 2008а). Остава неясно обаче защо той приема, че те се датират в рамките на XIV – XV в. и че през последното столетие са заместени в Западна Европа от по-леката „шпага“, за каквато счита и оръжието от „Фисека“. Вероятно в случая става дума за смислово и терминологично неразбиране, доколкото „шпагата“ или, както гласи по-разпространеният термин, „рапирата“ се явява олекотена форма на кавалерийския меч със сложен предпазител. Терминът „шпага“ обикновено е използван за правите граждански и военни оръжия от XVIII – XIX в., които най-често имат клинове с плоско сечение. Някои рапири, най-вече от XVII в., притежават специализирани остриета, подходящи по-скоро за пробождане и съответно притежаващи приплеснато ромбовидно сечение, но никоя от тях не показва характерните черти на оръжието от „Фисека“.³

В по-нататъшната дискусия относно датировката и идентификацията на паметника В. Парушев парадоксално представя аргументи, които противоречат на предлаганата от него теза. Така например той посочва, че най-ранните образи на „шпаги“ са от средата на XVI в., и представя действително пряк паралел на оръжието върху унгарски герб от 1540 г. (обр. 5: 1). Той уместно се позовава на Янош Калмар, че пластината-предпазител и ръкавът в основата на клина са унгарска специфика, а посочените примери отново са от XVI в. До голяма степен безплодно е направеното сравнение с реални или припознати образци на „шпаги“ от Унгария, както и търсенето на аналогии между т. нар. „S-овиден предпазител“ и кръстачката на оръжието от м. „Фисека“ (Парушев 2008а, 258 – 263, обр. 3, 4).

Въпреки очевидната принадлежност на посочените от В. Парушев паралели към шестнадесетото столетие, въз основа на някои прилики и „липсата“ на други, той завършва статията си с твърдото убеждение, че оръжието от м. „Фисека“ би трябвало да е ранна и поради това много рядко срещана форма на шпагата с унгарски произход.⁴ Отново въпреки очевидните (и дори представени лично от него) паралели, той „сърс сигурност“ датира „шпагата от Шуменско“ във втората четвърт на XV в. За него „обстоятелствата около нейното откриване“, които обаче не са посочени, са достатъчни да я обвърже с похода на Владислав III Ягело през 1444 г., и то с отстъпващите след разгрома им при Варна кръстоносни части (Парушев 2008а, 258, 263).

³ Считаю за излишно да затормозявам читателя с обширната и добре позната литература по въпроса. Примерите са достатъчно много и достъпни, за да бъдат посочвани.

⁴ Това не отговаря на действителността, както ще стане ясно по-долу в текста. Обемът на статията не позволява да се направи преглед на развитието на защитните доспехи и на използваните през XV в. (и особено през първата му половина) мечове, а и не считам, че това би било необходимо. Всеки, който поне бегло се е запознал с тази материя, би разбрал несъстоятелността на обвързването на въпросното оръжие с този период.

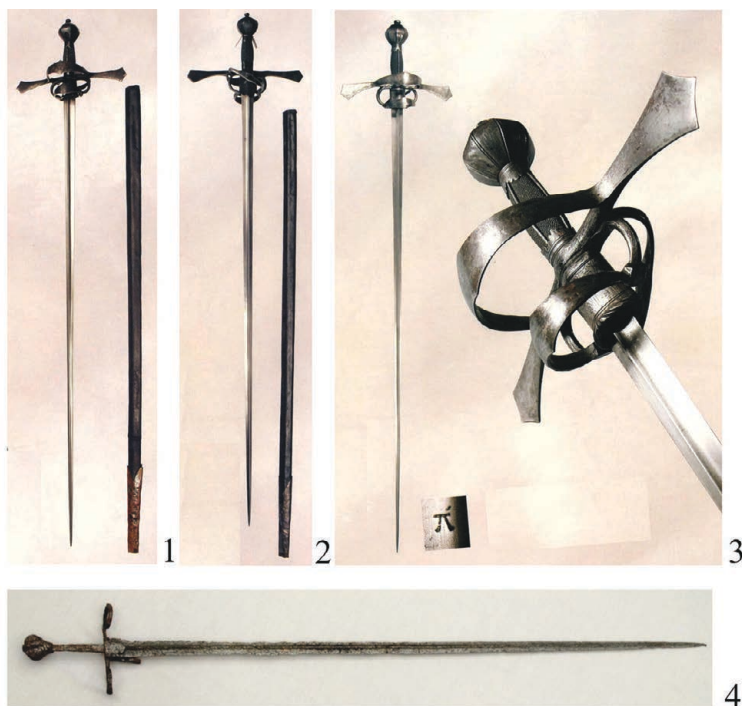
Обр. 2. Мечове от Централна Европа и Адриатика: 1. Дълъг меч от Бохуславице (края на XV – първи десетилетия на XVI в.) с № HU 130, 576/73 от колекцията на Ловния и горски музей в Ушов, Моравия (по Žákovský 2011, Obr. 4); 2. Дълъг меч от Липник над Бечву (края на XV – началото на XVI в.) от музея в Преров, Оломуцки район на Чешката република (по Žákovský, Schenk 2017, Obr. 16, 17); 3. Пехотен меч с италиански произход (1480 – 90 г.) от Далмация (по Kovač 2005, No. 23); 4. Дълъг меч, открит в р. Любляница (края на XV в.), съхраняван под № N4426 в Националния музей на Словения (по Williams, Lazar 2018, fig. 6); 5. Дълъг меч от Унгария (начало на XVI в.) (по Kovács 2010, kep. 64); 6. Дълъг меч от Унгария (XVI в.) (по Kovács 2010, kep. 65)

Fig. 2. Swords from Central Europe and the Adriatic: 1. Long sword from Bohuslavice (end of the 15th – first decade of the 16th c.) with No. 130, 576/73 from the collection of the Hunting and Forestry Museum of Usov, Moravia (after Žákovský 2011, Obr. 4); 2. Long sword from Lipnik nad Bečvou (end of the 15th – beginning of the 16th c.) from the museum of Přerov, Olomouc Region of the Czech Republic (after Žákovský, Schenk 2017, Obr. 16, 17); 3. Infantry sword of Italian origin (1480 – 90) from Dalmatia (after Kovač 2005, No. 23); 4. Long sword, discovered in the river Ljubljana (end of the 15th c.), kept under No. N4426 at the National Museum of Slovenia (after Williams, Lazar 2018, fig. 6); 5. Long sword from Hungary (beginning of the 16th c.) (after Kovács 2010, kep. 64); 6. Long sword from Hungary (16th c.) (after Kovács 2010, kep. 65)

Последното е стара и често повтаряна от него хипотеза, с която той обяснява множество находки на оръжия, които за съжаление са *без изключение* плод на иманярска дейност или на случайно откриване, т. е. лишени от контекст (вж. например Парушев 2004; Парушев 2008а; Парушев 2008б).

Тезата на В. Парушев е приета безкритично от утвърдения български изследовател на средновековното въоръжение Валери Йотов. В своя статия от 2015 г. (Yotov 2015, 91 – 93, Мар) той представя въоръжението, което по едно или друго време е било свързвано с кръстоносната армия на Владислав III Ягело, използвайки го като маркер за очертаване на пътищата на отстъпващите след поражението при Варна западни отряди.

В качеството си на нехарактерен и предизвикващ интерес паметник, оръжието от м. „Фисека“ е привлякло вниманието и на Невян Митев. Той не поставя под съмнение датировката на В. Парушев и връзката на находката с кръстоносния поход, но предлага на читателите си по-различно тълкуване, което също не е добре аргументирано. „Шпагата“ той обвързва с Италия, която е всепризната родина на този тип оръжие, а носителят ѝ е определен не като унгарски конник, а като участник в отряда на папския легат кардинал Чезарини. На пръв поглед по-логично е и свързването на находката не с отстъпващите кръстоносни отряди, а с неспоменатото в изворите сражение в м. „Фисека“ преди тежкото тридневно завоюване на Шуменската крепост, наречено с лек епичен отенък „битката за Шумен“ (Mitev 2019, 208 – 210).⁵

Обр. 3. Кончари от Източна Европа – паралели на оръжието от „Фисека“, Шуменско: 1. Кончар от Саксония (1580 г.), съхраняван във Военноисторическия музей на артилерииските, инженерните и свързочните войски, Санкт Петербург под № 0108/272 (по Ефимов, Рымша 2009, 212); 2. Кончар от Саксония (1580-те г.), съхраняван във Военноисторическия музей на артилерииските, инженерните и свързочните войски, Санкт Петербург под № 0108/273 (по Ефимов, Рымша 2009, 212); 3. Кончар от Саксония (края на XVI – начало на XVII в.), съхраняван във Военноисторическия музей на артилерииските, инженерните и свързочните войски, Санкт Петербург, под № 0108/274 (по Ефимов, Рымша 2009, 213); 4. „Меч тип есток“ (1450 – 1525 г. (?)), Музей на Република Сръбска в Баня Лука (по Врачар 2016, 75)

Fig. 3. Konchars from Eastern Europe – parallels to the weapon from “Fiseka”, Shumen district: 1. Konchar from Saxony (1580), kept at the Military-Historical Museum of Artillery, Engineer and Signal Corps, St. Petersburg under No. 0108/272, (after Ефимов, Рымша 2009, 212); 2. Konchar from Saxony (1580s), kept at the Military-Historical Museum of Artillery, Engineer and Signal Corps, St. Petersburg under No. 0108/273, (after Ефимов, Рымша 2009, 212); 3. Konchar from Saxony (end of the 16th – beginning of the 17th c.) kept at the Military-Historical Museum of Artillery, Engineer and Signal Corps, St. Petersburg under No. 0108/274, (after Ефимов, Рымша 2009, 212); 4. Sword type “estoc” (1450 – 1525 (?)), Museum of the Republic of Srpska in Banja Luka (after Врачар 2016, 75)

⁵ Трябва да се отбележи, че Митев все пак е използвал по-коректния термин „рапира“, макар че и той – досущ като В. Парушев – не е разбрал очевидната разлика между тези оръжия и типичните за Източна Европа кончари или естоци, към които всъщност се отнася разглежданият тук паметник.

Сравнително подробното представяне на вече публикуван паметник, направено в началото, не е случайно. Тясното, право, оребрено острие, както и далеч не толкова характерните предпазител, накрайник и ръкав в основата на клина (обр. 1), отнасят публикуваното оръжие към групата на специфични паметници на военното дело. Става въпрос за вече споменатите „пробивачи на брони“, ако преведем буквално немското им название *“Pancerstecher”*, познати на италиански като *“stucco”*, на испански като *“estoque”* и на английски като *“tuck”*, макар че с последния термин е означавана и рапирата. Те започват развитието си в началото на XV в. и стават особено популярни през XVI и XVII в. в Източна Европа – в Унгария, в Полско-Литовския кондоминиум, в Османската империя и в Русия, където носят названието „кончар“ – *koncerz*. Използвани за справяне със защитен с доспехи противник и за нанасяне на дистанционни прободни удари след счупването на пиката, те се превръщат в задължително „второ оръжие“ на носещата копие, сабя, ударно и стрелково въоръжение кавалерия от типа на хусарите. За разлика от сабята, която се носи окачена на кръста постоянно и дори в цивилна среда, кончарите са изключително бойно оръжие, което поради своите размери (най-вече дължина) и ограничена функционалност винаги е носено окачено на седлото на конника, обикновено отдясно под крака му (обр. 5, обр. 7). Ползваните в периода XVI – XVIII в. образци са, разбира се, далеч по-леки от произхождащите от мечовете западноевропейски естоци от XV в., макар че някои от тях, особено тези от XVII – XVIII в., се отличават с необичайно голяма дължина – до малко над 170 см. Използването на бърза, леко бронирана, ударна кавалерия във военното дело на Източна Европа води до запазването на кончарите в страни като Унгария и Полша до втората половина на XVIII в.⁶

Специфичните предпазител и накрайник на дръжката на разглежданата находка са важна част от аргументацията на В. Парушев. Въпреки особеностите си обаче, накрайникът на дръжката не би могъл да послужи като отправна точка за датировката на оръжието. Той е вариант на широко разпространения в Западна и Централна Европа тип Т по Оукшот, датиран между втората половина на XIV и XVI в. (Oakeshott 1994, 105 – 106). В конкретната си форма той по-скоро се среща при разнообразни като форма мечове в германски стил от края на XV – първата половина на XVI в. (Oakeshott 2001, figs. 122, 123).

Тази връзка се подсилва от съчетанието на накрайник от този тип с идентичен на разглеждания тук предпазител при група дълги мечове от Централна Европа, датиращи от края на XV или началото/първата половина на XVI в. Такива са два екземпляра с плоско острие, съчетаващи почти еднакъв предпазител с пръстени и крушовиден помел, разделен на ребра от спирално усукани жлебове (обр. 2: 1, 2). И двата произхождат от Моравия в дн. Южна Чехия, при все че евентуалната им връзка с Унгария не бива да се пренебрегва (Žákovský 2011, 115 – 118, 158 – 159, Obr. 1b, 4, 5, 6a; Žákovský, Schenk 2017, 22, Obr. 16, 17).

Особен интерес представлява мечът от Бохуславице в колекцията на Ловния и горски музей в Ушов, Моравия (обр. 2: 1), при който има допълнителен хоризонтален пръстен в средата на едната страна на предпазителя. Той е предпазвал изпъкналата част на обхвааналата дръжката ръка. Както при този, така и при горепосочения меч предпазители са по-масивни от този на оръжието от м. „Фисека“ и са с правоъгълно, а не с кръгло сечение. Това не е учудващо, като се има предвид, че става дума за по-масивни оръжия, предвидени да нанасят и парират тежки сечащи удари.

⁶ За употребата, разпространението и характера на тези оръжия виж: Аствацатурян 2002, 133; Ефимов, Рымша 2009, 211 – 214; Brzezinski, McBride 1987; Brzezinski, Vuksic 2006; Hucul 2018; Kalmár 1971, 87 – 94; Kovács 2010.

Идентични предпазители с допълнителен защитен пръстен виждаме и при група мечове от Западните Балкани, от Словения и Хърватско (обр. 2: 3, 4). Те демонстрират видимо италианско влияние и са определяни като „*schiaivonesca*“, не на последно място и заради специфичните плоски квадратни накрайници на дръжките. Отнесени са към последните две десетилетия на XV в. (Kovač 2005, No. 23; Williams, Lazar 2018, 124 – 127, fig. 6). Изрично е посочено, че и при двата, предпазителят от въпросния тип е нехарактерен и представлява по-скоро изключение.

При все че не изчерпват всички примери, представените екземпляри насочват към датировка на характерния предпазител в края на XV и първата половина на XVI в. и към произход в района на Централна Европа и Адриатика. Макар моделирането на ефеса при тях да е продукт на същата военна мода, както и при оръжието от м. „Фисека“, характерните им черти са демонстрирани при съвсем различен тип оръжие – дълги, прави, двустри мечове с широко плоско острие.

Не е учудващо, че разглежданият тук паметник на въоръжението намира най-близките си паралели именно сред оръжията от собствения си тип. Характерният като форма, размери и най-вече сечение клин може да бъде видян при три кончара от последните две десетилетия на XVI и самото начало на XVII в. от колекцията на Военноисторическия музей на артилерийските, инженерните и свързочните войски в Санкт Петербург (обр. 3: 1 – 3). Произведени в Саксония в Източна Германия, техните ефеси са съвсем различни от този на оръжието от м. „Фисека“ и отразяват типичния за рапири и кавалерийските мечове от региона стил (Ефимов, Рымша 2009, 211 – 214). И при тях се забелязва характерният ръкав, обхващащ основата на клина.

Ако тези три паметника на въоръжението онагледяват характерния клин, то един „меч тип есток“ с неизвестно местонамиране, съхраняван в Музея на Република Сръбска в Баня Лука, е буквално идентичен на оръжието от м. „Фисека“ (обр. 3: 4). Дълъг е 118 см и е датиран, без да се посочва аргументация, в периода 1450 – 1525 г. (Врачар 2016, 75). Единствените разлики с находката от Шуменско са липсата на предпазна пластина-щит зад кръстачката и по-късият ръкав в основата на клина.

Връзката с региона на Северните Балкани и централна Европа се удостоверява благодарение и на голяма група оръжия, както и от единични паметници на изкуството от днешна Унгария. На тях неслучайно е обърнал внимание и В. Парушев, акцентирайки върху специфичната пластина-щит зад предпазителя. При два дълги меча с плоско острие от първата половина на XVI в. отново се среща характерната кръстачка с пръстени. Те имат характерния за унгарските оръжия от този тип накрайник на дръжката (обр. 2: 5, 6). Почти идентичен на разглеждания от нас е ефесът на един кончар от ранния XVI в. Той е с еднакви предпазител и накрайник, но липсва пластината-щит, а клинът е с ромбовидно сечение без укрепващо ребро (обр. 4: 1). Идентично оформен е и ефесът на друг кончар от първата половина на XVI в., чийто клин вече е напълно еднакъв с този на оръжието от Шуменско (обр. 4: 2). Характерната предпазна пластина зад предпазителя се среща при група богато украсени унгарски рапири и кончари от последната третина на XVI в., при които влиянието на ориенталската торевтика е очевидно (обр. 4: 3). Безспорно обаче най-голяма близост демонстрира богато украсен кончар с идентични клин, предпазител и пластина-щит от края на XVI в. (обр. 4: 4) (за всички тях вж. Kovács 2010, 119 – 139). Въпреки че богатата украса в характерния за Османската империя, Трансилвания и Унгария полихромен стил, развил се през третата четвърт на XVI в., предлага ограничени възможности за наблюдение, отново се вижда крушовидният, разделен на сегменти накрайник. Налице е и ръкавът (макар и да е по-къс) в основата на клина с изявено централно ребро.

Обр. 4. Кончари от Унгария – паралели на оръжието от „Фисека“, Шуменско: 1. Кончар от Унгария (начало на XVI в.) (по Kovács 2010, кеп. 67); 2. Кончар от Унгария (първа половина на XVI в.) (по Kovács 2010, кеп. 68); 3. Кончар от Унгария (последна трета на XVI в.) (по Kovács 2010, кеп. 73); 4. Кончар от Унгария (края на XVI в.) (по Kovács 2010, кеп. 74); 5. Кончар турски тип (XVII в.) от Стокхолм (по Seitz 1968, Abb. 161); 6. Турски кончар от Оръжейната палата на ГИМ (XVII в.), Москва (по Аствацатурян 2002, 133); 7. Турски кончар с № R-243 от Furusiyya Art Foundation Collection (1574 – 1595 г.) (по Bashir 2008, No. 31)

Fig. 4. Konchars from Hungary – parallels to the weapon from “Fiseka”, Shumen district: 1. Konchar from Hungary (beginning of the 16th c.) (after Kovács 2010, kep. 67); 2. Konchar from Hungary (first half of the 16th c.) (after Kovács 2010, kep. 68); 3. Konchar from Hungary (last third of the 16th c.) (after Kovács 2010, kep. 73); 4. Konchar from Hungary (end of 16th c.) (after Kovács 2010, kep. 74); 5. Turkish konchar (17th c.) from Stockholm (after Seitz 1968, Abb. 161); 6. Turkish konchar from the Armory at the State Historical Museum, Moscow, (after Аствацатурян 2002, 133); 7. Turkish konchar No. R-243 from the Furusiyya Art Foundation Collection (1574 – 1595) (after Bashir 2008, No. 31)

Идентични острие, украса и форма на предпазителя притежават три кончара от края на XVI – XVII в., определяни като османски от три различни колекции. При тези от Стокхолм (обр. 4: 5) и от колекцията на Оръжейната палата на ГИМ в Москва (обр. 4: 6) единствената разлика е по-масивният сфероиден накрайник (Аствацатурян 2002, 133; Seitz 1968, 483, Abb. 161). Съхраняваният под номер R-243 във Fugusiya Art Foundation Collection е не само най-ранният сред тях – туграта на ножницата го датира в управлението на султан Мурад III (1574 – 1595), но и представя модела за подражание на другите паметници (обр. 4: 7). Той е малко по-къс – едва 101 см, и при него липсва кръстачка, а пластината-щит няма защитни функции (Bashir 2008, 67).

Начинът на употреба на кончара от страна на унгарските хусари е представен на изобразителен паметник, който вече бе посочен по-горе. Става въпрос за герба на Лукаш Гавай (Lukács Gáway) от 1540 г. (обр. 5: 1). На него воин с характерни за унгарските хусари облекло и въоръжение промушва с пиката си османец с чалма и крива сабя на кръста. На седлото, под десния крак на конника, личи окачен кончар, който е идентичен както на посочените по-горе унгарски образци, така и на оръжието от м. „Фисека“. Отсъства само специфичната пластина-щит зад осморковидния предпазитель.

Връзката между Унгария и Османската империя, видима от тези оръжия, очевидно не се изчерпва само със стилистиката на украсата, а отразява взаимното влияние в областта на военното дело. За популярността на кончара сред конните воители на империята свидетелства по-късно сведение на граф Луиджи Марсили. Според него освен сабите и палашите, на въоръжение в османската армия било и прободно оръжие, наречено „*megg*“ (Marsigli 1732, II, 13).⁷ Той се използвал от кавалерията при преследване на неприятеля, „за да го пронизат от определено разстояние“. Оръжието се окачвало на седлото, успоредно на крака на ездача, и с него била въоръжена пограничната унгарска войска – унгарските турци.⁸ Сведението е съпътствано от изображение на типичен кончар с характерния за тези оръжия от XVII – XVIII в. ефес (обр. 10).

Това кратко, но ценно сведение на Марсили, при все че отразява късно състояние на нещата, възхождащо към края на XVII – началото на XVIII в., намира преки успоредици и в паметници на изкуството, на които са изобразени сцени от военното дело в европейските владения на Османската империя през XVI в. Идентични по форма на оръжието от м. „Фисека“ кончари виждаме при воители от унгарското пограничие на империята, представени на миниатюри от османския илюстриран ръкопис от средата на XVI в. Сюлейманнаме. Пример за това е двубоят между османеца Дели Синан и унгареца Евгений (обр. 5: 2). Като се изключат някои разлики като наличието на пълен пластинчат доспех и ползването на прав меч при унгареца, и на крива сабя и ориенталски дрехи при османския воин, останалите части на въоръжението и снаряжението са практически еднакви. Такива са асиметричните щитове, украсата от пера, колелчатите шпори, и не на последно място окачените на седлата кончари. Османският воин е представен по идентичен начин и на друга миниатюра от манускрипта, показваща султан Сюлейман по време на кампанията в Нахичеван, Южен Кавказ, през 1554 г. (обр. 5: 3).

Безспорно най-интересни, наситени с информация и визуално реалистични паралели предоставя т.нар. „Codex Vindobonensis“ от последното десетилетие на XVI в. (Arbasino

⁷ Думата е предадена по един и същ начин в италианския и във френския текст на изданието, което е двуезично. Вероятно тя е предала неточно фонетично турското „меч“.

⁸ Цялото произведение на Марсили показва забележителната архаичност на османската военна система в края на XVII – началото на XVIII в. в сравнение с другите велики сили на епохата. То описва въоръжение, видове войсковы части и организация, които не са по-различни от тези от XVI и първата половина на XVII в.

1

3

2

Обр. 5. Изображения на кончари, носени от хусари в паметници на изкуството: 1. Герб на унгарския благородник Лукаш Гавай от 1540 г. (по Kovács 2010, предна корица); 2. двубоя между османеца Дели Синан и унгареца Евгений, миниатюра от турския илюстриран ръкопис Сюлейманнаме (срѣда на XVI в.), съхраняван в Музея Топкапъ, Истанбул (no http://warfare.tk/Ottoman/Suleymanname/1526-Deli_Sinan_fighting_the_Hungarian_Eugene.htm); 3. султан Сюлейман по време на кампанията в Нахичеван, Южен Кавказ през 1554 г., миниатюра от турския илюстриран ръкопис Сюлейманнаме (срѣда на XVI в.), съхраняван в Музея Топкапъ, Истанбул (no http://warfare.tk/Ottoman/Suleymanname/1554-Nachivan_in_the_South_Caucasus.htm)

Fig. 5. Artworks depicting konchars carried by Hussars: 1. Coat of arms of the Hungarian noble Lukács Gávay from 1540 (after Kovács 2010, front cover); 2. The battle between the Ottoman Deli Sinan and the Hungarian Eugene, miniature from the Turkish illuminated manuscript Süleymanname (mid-16th c.), kept at the Topkapı Museum, Istanbul (after http://warfare.tk/Ottoman/Suleymanname/1526-Deli_Sinan_fighting_the_Hungarian_Eugene.htm); 3. Sultan Suleiman during the campaign on Nakhchivan in the South Caucasus in 1554, miniature from the Turkish illuminated manuscript Süleymanname (mid-16th c.), kept at the Topkapı Museum, Istanbul (after http://warfare.tk/Ottoman/Suleymanname/1554-Nachivan_in_the_South_Caucasus.htm)

1971; срв. и Марков 2017). Неговите 165 рисунки с изображения на жители и забележителности от Османската империя са дело на полския художник Хендрик Хендровски. Той е бил участник в мисията на пратеника на Свещената Римска империя Бартоломей Пецен в Константинопол през 1587 – 1588 г. Поръчаният от дипломата сборник е подарен на император Рудолф и се съхранява и до днес в Австрийската национална библиотека под названието Codex Vindobonensis 8626.⁹

Редица изображения свидетелстват за масово ползване на дублиращо сабята оръжие, носено окачено на седлото. Съдейки по тях, то е използвано най-вече от европейските и дворцовите военни части на Османската империя. Това е лесно обяснимо, като се имат предвид сблъсъците с противници като Свещената Римска империя, Полско-Литовското кралство, Венеция и не винаги покорните васали от земите на север от р. Дунав, които оказват безспорно влияние върху военната култура на османците. Наред с дългите двуостри мечове и правите едноостри палаши (обр. 6) се забелязва и немалка група оръжия, за които с голяма доза увереност може да се твърди, че са идентични на това от м. „Фисека“ от гледна точка на пропорции, форма на предпазителя и вид на накрайника на дръжката (обр. 7). При повечето от тях позицията – поставени в ножница и окачени на седлото, прикривани от крака на ездача, не позволява сравнението да бъде изцяло „завършено“. Дори непредубеден поглед обаче показва по какъв начин и от кого са употребявани оръжията от типа на разглежданото тук. Многобройните изображения на военни лица в кодекса показват, че тези специфични паметници на въоръжението се срещат само при нередовните войскови части от унгарската граница на Османската империя. Само в един случай кончарът е използван, и то очевидно не по предназначение, от представител на дервишки орден (обр. 8). Именно в този случай обаче оръжието се вижда извадено от ножницата. Реалистичният рисунък показва не само оребрения крушовиден накрайник на дръжката и раменете на кръстачката под пластината-щит, но и реброто по дължина на клина.

Войниците, носещи разглежданото оръжие, са в облеклото и въоръжението на унгарските хусари. Ясно личат характерните за тях дълги пики, криви саби, асиметрични щитове, украси от пера с формата на криле, наметала от леопардова кожа. Те играят значителна роля в армията на противопоставящите се една на друга в унгарските земи империи. Всъщност моделът на кавалериста, въоръжен с дълго копие и разнообразни ударни и стрелкови оръжия, появил се на Балканите през XV в., ще кристализира тъкмо по границата между Османската държава и Свещената Римска империя през първата половина на XVI в. Оттук насетне той задълго ще диктува модата при кавалерията в Източна Европа. Най-известният пример за това е Полско-Литовското кралство, където именно войводата на Трансилвания (Седмоградско) и османски васал унгареца Стефан Батори¹⁰ ще ориентализира военното дело и създаде в завършен вид емблематичната за страната хусарска кавалерия.¹¹

Вероятно на запознатите с късносредновековното военно дело и въоръжение от Европа отделянето на такова внимание на един очевиден паметник би изглеждало излишно. Фактът обаче, че той е публикуван в научен труд и предложението в него датировка и обвързаност с похода на Владислав III Ягело от 1444 г. впоследствие са приети и доразвити от други българ-

⁹ Кодексът е получил пълна публикация през 1971 г. – A. Arbasino. I Turchi: Codex Vindobonensis 8626. Parma, 1971. За неговата история виж: Марков 2017. Поздравявам колегата доц. Н. Марков от НИМ, който пръв обърна внимание на погрешната употреба и цитиране на този ценен паметник в България.

¹⁰ Полско-Литовски крал между 1576 и 1586 г.

¹¹ Относно това виж: Сикора 2012; Brzezinski, McBride 1987; Brzezinski, Vuksic 2006; Dziewulski 2007, 7 – 21; Hucul 2018.

Обр. 6. Рисунки от Codex Vindobonensis 8626, показващи османски висши длъжностни лица, офицери и воители носещи закачени на седлото мечове и палаши: 1. Пограничен воин (по Arbasino 1971, 19); 2. Ага на еничарите (по Arbasino 1971, 39); 3. Османски паша (по Arbasino 1971, 111); 4. Османски благородник (по Arbasino 1971, 137)

Fig. 6. Miniatures from Codex Vindobonensis 8626, depicting Ottoman nobles, officers, and warriors, carrying on their saddles swords and rapiers: 1. Border warrior (after Arbasino 1971, 19); 2. Agha of the Janissaries (after Arbasino 1971, 39); 3. Ottoman pasha (after Arbasino 1971, 111); 4. Ottoman noble (after Arbasino 1971, 137)

Обр. 7. Рисунки от Codex Vindobonensis 8626, показващи османски воители от унгарската граница, носещи закачени на седлото кончари, идентични на оръжието от „Фисека“ (по Arbasino 1971, 9, 15, 45)

Fig. 7. Miniatures from Codex Vindobonensis 8626, depicting Ottoman warriors from the Hungarian border, carrying konchars on their saddles that are identical to the weapon from "Fiseka" (after Arbasino 1971, 9, 15, 45)

Обр. 8. Рисунка от Codex Vindobonensis 8626, показваща османски дервиши (no Arbasino 1971, 17)

Fig. 8. Miniature from Codex Vindobonensis 8626, depicting Ottoman dervishes (after Abrasino 1971, 17)

и предпазителя на кончарите, които имитират тези на палашите и сабите, в края на XVI в. и масовото им разпространение от началото на XVII до втората половина на XVIII в.¹² (обр. 9: 1, 2, обр. 10) изключва оръжието от м. „Фисека“ да е по-късно от финала на шестнадесетото столетие.¹³

Не толкова категорично може да бъде решен въпросът за произхода на кончара от Шуменско. Липсата на клеймо върху клина не позволява да се посочи къде е произведен той, макар че както се вижда от посочените паралели не може да се изключи и връзка с германските оръжейни центрове. От периода XVI – XVII в. са познати немалко паметници на защитното и нападателното въоръжение произведени в Южна Германия, които намират широк прием в Унгария, Османската империя и Полско-Литовското кралство. Безспорно е обаче оформянето на ефеса на оръжието с неговите предпазители, накрайник и ръкав около клина по една типично унгарска мода. Дали обаче оръжието е принадлежало на унгарски хусар, сражаващ се за императора на Священата Римска империя или на негов противник, служещ на османския султан? Отговор, разбира се, не би могло да се даде, макар че откриването му в района на Шумен и наличието на второ, при това напълно идентично оръжие в османските владения на

ски изследователи, оправдава написването на този материал.

На база представените по-горе аналогии сред паметници на въоръжението и изкуството, както и историята на военното дело в Източна Европа през късносредновековния период (XV – XVII в.) се предлага следното заключение: публикуваното от В. Парушев оръжие, произхождащо от Шуменско, определено от него като „унгарска шпага“ останала от похода на Владислав III Ягело от 1444 г., очевидно се отнася към по-късен хронологически период. Според автора на тези редове развитата форма на кончара го поставя във времето среда – втора половина на XVI в. Не може да бъде напълно изключено долната граница на датировката да се разшири и до 30-те – 40-те години на XVI в. Появата на нови форми при дръжката

¹² За примери за тези кончари виж: Brzezinski, McBride 1987; Brzezinski, Vuksic 2006; Hucul 2018; Kalmár 1971, 91 – 94; Kovács 2010, 139 – 148; Żygulski 1984, 16, 46, 47.

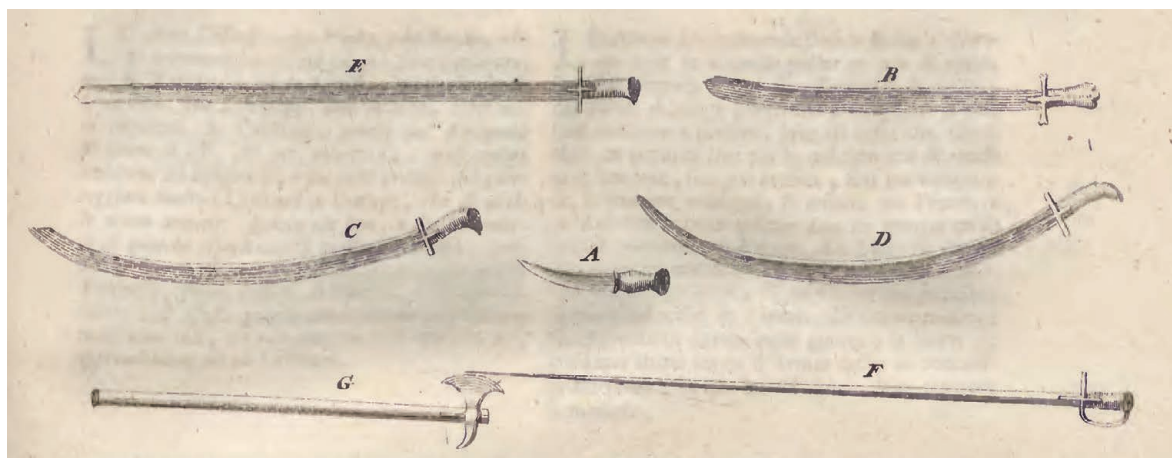
¹³ Примери за тези късни кончари може да се видят и в експозицията на Националния военноисторически музей. Виж: Национален... 2006, 9 – 10, 11 – 12.

Балканите¹⁴ да прави последната атрибуция поне от формална гледна точка по-подкрепена. Различна, но не по-защитима, би била хипотезата кончарът да е попаднал в Шуменско като ползвано от дервишките ордени оръжие, пример за което ни дава и вече посочената по-горе рисунка от Codex Vindobonensis (обр. 8).

Погрешното обвързване на оръжието от м. „Фисека“ с похода на Владислав III Ягело от 1444 г. не представлява единичен случай в българската научна литература, макар че вероятно е най-очевидният и несъстоятелен сред тях.¹⁵ За съжаление и в случая се сблъскваме с една нерядко срещана практика, при която тези, които не са подкрепени с доказателствен материал, се превръщат в основни камъни за изграждане на цели теории. Разбира се, в рамките на едно научно съобщение не биха могли да се преразгледат натрупаните във времето казуси. Като негов автор обаче се надявам, че неговото публикува-

Обр. 9. Примери за кончари от XVII в.: 1. Унгарски кончар от 1630 г. (по Kovács 2010, кеп. 75); 2. Унгарски кончар от 1689 г. (по Kovács 2010, кеп. 77)
Fig. 9. Examples of konchars from the 17th c.: 1. Hungarian konchar from 1630 (after Kovács 2010, kep. 75); 2. Hungarian konchar from 1689 (after Kovács 2010, kep. 77)

Обр. 10. Османски прободно-сечащи оръжия, представени в „L'État militaire de l'empire ottoman“ на Луиджи Марсили (1732 г.), с F е отбелязан кончар (no Marsigli 1732, II, 13, Planche VI)

Fig. 10. Ottoman thrusting-slashing weapons, presented in „L'État militaire de l'empire ottoman“ by Luigi Marsigli (1732), a konchar is denoted with 'F' (after Marsigli 1732, II, 13, Planche VI)

¹⁴ На територията на дн. Република Сръбска в Босна и Херцеговина.

¹⁵ Немалко на брой очевидно по-късни от средата на XV в. оръжия са обвързвани със събитието, приключило с битката при Варна през 1444 г. Те са публикувани в цял ред статии: Кузев 1973; Митев 2016, 779 – 783, 786; Парушев 2004; Парушев 20086; Mitev 2019, 208 – 210; Yotov 2015, и др.

не ще допринесе за разкриването на картината на военното дело и въоръжението в днешните български земи в периода XVI – XVII в., едно незаслужено игнорирано, богато като прояви и все още слабо проучено поле за научна работа.

Цитирана литература/References:

- Аствацатурян 2002:** Э. Аствацатурян. Турецкое оружие. Санкт-Петербург, 2002. [Astvatsaturyan 2002: E. Astvatsaturyan. Turetskoe oruzhie. Sankt-Peterburg, 2002]
- Врачар 2016:** Ј. Врачар. Доба витештва. Оружје и оклопи средњовековних ратника из збирки Музеја Републике Српске. Бања Лука, 2016. [Vrachar 2016: J. Vrachar. Doba viteshtva. Orujie i oklopi srednjovekovih ratnika iz zbirki Muzeja Republike Srpske. Banjaluka, 2016]
- Ефимов, Рымша 2009:** С. Ефимов, С. Рымша. Оружие Западной Европы XV – XVII вв. Санкт-Петербург, 2009. [Efimov, Rymsha 2009: S. Efimov, S. Rymsha. Oruzhie Zapadnoy Evropy 15 – 17 vv. Sankt-Peterburg, 2009]
- Кузев 1973:** А. Кузев. Маршрутът на Владислав III Ягело до Варна. – Известия на народния музей Варна, IX (XXIV), 1973, 139 – 152. [Kuzev 1973: A. Kuzev. Marshrutat na Vladislav III Yagelo do Varna. – Izvestiya na narodniya muzey Varna, IX (XXIV), 1973, 139 – 152]
- Марков 2017:** Н. Марков. Как се пишеше „Историята“. – Будител, април – юни, 2017, 65 – 69. [Markov 2017: N. Markov. Kak se pisheshе “Istoriyata”. – Buditel, april – yuni, 2017, 65 – 69]
- Митев 2016:** Н. Митев. Въоръжението от похода на Владислав Варненчик в Североизточна България през есента на 1444 година. Част първа (мечове, бойни ножове и шпага). – В: ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ и българската археология. 2. Проф. д-р Борис Д. Борисов – ученици и приятели. В. Търново, 2016, 779 – 790. [Mitev 2016: N. Mitev. Vaorazhenieto ot pohoda na Vladislav Varnenchik v Severoiztochna Balgariya prez esenta na 1444 godina. Chast parva (mechove, boyni nozhove i shpaga). – VTU “Sv. Sv. Kiril i Metodiy” i balgarskata arheologiya. 2. Prof. d-r Boris D. Borisov – uchenitsi i priyateli. V. Tarnovo, 2016, 779 – 790]
- Национален... 2006:** Национален военноисторически музей. София, 2006. [Natsionalen... 2006: Natsionalen voennoistoricheski muzey. Sofia, 2006]
- Парушев 2004:** В. Парушев. Нови находки на оръжие от кръстоносния поход през 1444 г. – Известия на народния музей Варна, XL (LV), 2004, 33 – 44. [Parushev 2004: V. Parushev. Novi nahodki na orazhie ot krastonosniya pohod prez 1444 g. – Izvestiya na narodniya muzey Varna, XL (LV), 2004, 33 – 44]
- Парушев 2008а:** В. Парушев. Унгарска шпага на кръстоносец от похода на Владислав III Ягело през 1444 г. – Известия на народния музей Варна, XLIV (LIX), 2008, 258 – 265. [Parushev 2008a: V. Parushev. Ungarska shpaga na krastonosets ot pohoda na Vladislav III Yagelo prez 1444 g. – Izvestiya na narodniya muzey Varna, XLIV (LIX), 2008, 258 – 265]
- Парушев 2008б:** В. Парушев. Оръжия и снаряжение на войската на Владислав III Ягело. Непубликувани находки. – Известия на народния музей Варна, XLIV (LIX), 2008, 239 – 257. [Parushev 2008b: V. Parushev. Orazhiya i snaryazhenie na voyskata na Vladislav III Yagelo. Nepublikuvani nahodki. – Izvestiya na narodniya muzey Varna, XLIV (LIX), 2008, 239 – 257]
- Сікора 2012:** Р. Сікора. 3 історії польських крилатих гусарів. Київ, 2012. [Sikora 2012: R. Sikora. Z istorii polskich krilatih gusariv. Kiiv, 2012]
- Arbasino 1971:** A. Arbasino. I Turchi: Codex Vindobonensis 8626. Parma, 1971.
- Bashir 2008:** M. Bashir (concept and direction). The Arts of the Muslim Knight. The Furusiyya Art Foundation Collection. Milano, 2008.
- Brzezinski, McBride 1987:** R. Brzezinski, A. McBride. Polish Armies 1569 – 1696. 1. Osprey Men-at-Arms series, 184. Hong Kong, 1987.
- Brzezinski, Vuksic 2006:** R. Brzezinski, V. Vuksic. Polish Winged Hussar 1576 – 1775. Osprey Series Warrior, 94. Oxford, 2006.
- Dziewulsky 2007:** M. Dziewulsky. Oriental influences on Polish arms. – Lecture presented on Etnographic Arms and Armour Seminar in Trimonium, 17th March 2007.
- Hucul 2018:** W. Hucul. The mounted shock combat with couched lance amongst Polish-Lithuanian hussars in 16th century. – In: Z. Karl Pinter, A. Nițoi, C. Urdusia (eds.). Relații Interetnice în Transilvania. Militaria Mediaevalia în Europa centrală și de sud-est. Sibiu, 2018, 141 – 152.
- Kalmár 1971:** J. Kalmár. Régi magyar fegyverek. Budapest, 1971.
- Kovač 2005:** M. Kovač. Mačevi, bodeži i oružja na motki: u Istri, Primorju i Dalmaciji od IX. do kraja XVIII. stoljeća. Pula, 2005.

- Kovács 2010:** T. Kovács. *Huszárfegyverek a 15 – 17. Században*. Budapest, 2010.
- Marsigli 1732:** L. Marsigli. *L'État militaire de l'empire ottoman, ses progrès et sa décadence*. Amsterdam, 1732.
- Mitev 2019:** N. Mitev. The Battle of Shumen – One of the Most Important Battles During the Crusade of Varna in the Autumn of 1444. – In: Z. Iusztin (ed.). *Politics and Society in the Central and South Eastern Europe (13th – 16th centuries)*. Cluj-Napoca, 2019, 205 – 214.
- Oakeshott 1997:** E. Oakeshott. *The Sword in the Age of Chivalry*. Woodbridge, 1994.
- Oakeshott 2001:** E. Oakeshott. *Sword in Hand. A Brief Survey of the Knightly Sword*. Leeds, 2001.
- Seitz 1968:** H. Seitz. *Blankwaffen II. Geschichte und Typenentwicklung im europäischen Kulturbereich vom 16. bis 19. Jahrhundert*. Würzburg, 1968.
- Williams, Lazar 2018:** A Group of Medieval Swords from the National Museum of Slovenia – Metallographic Analyses and Hardness Testing. – *Acta Militaria Mediaevalia*, XIV, 2018, 115 – 129.
- Yotov 2015:** V. Yotov. Traces of the retreat after the battle near Varna in 1444: European weaponry and equipment discovered in North-Eastern Bulgaria. – In: Z. Karl Pinter, A. Nițoi (eds.). *Interethnic Relations in Transylvania. Militaria Mediaevalia in Central and South Eastern Europe*. Sibiu, 2015, 91 – 104.
- Žákovský 2011:** P. Žákovský. Středověká a raně novověká militaria za sbírek Lovecko-lesnického muzea v Úsově na Moravě. – *Acta Militaria Mediaevalia*, VII, 2011, 105 – 159.
- Žákovský, Schenk 2017:** P. Žákovský, Z. Schenk. Středověké a raně novověké zbraně Přerovska. Zbraně a zbroj od kolapsu Velké Moravy do konce třicetileté války. Přerov – Brno, 2017.
- Żygulski 1984:** Z. Żygulski. *Stara Broń w Polskich zbiorach. Wydanie II poprawione*. Warszawa, 1984.

‘A HUNGARIAN RAPIER’ OR A ‘TURKISH KONCHAR’: NOTES ON A WEAPON THAT WAS THOUGHT TO BE FROM THE CRUSADE OF WŁADYSŁAW III JAGIEŁŁO

Deyan Rabovyanov

National Archaeological Institute with Museum, Bulgarian Academy of Sciences – Veliko Tarnovo Branch, 29A Ivan Vazov Str., 5000 Veliko Tarnovo, Bulgaria; rabovyanov@gmail.com

SUMMARY

The topic of this research is a very well preserved thrusting weapon, published in 2012 by Veselin Parushev as a ‘rapier’ belonging to a Hungarian participant in the Crusade of Władysław III Jagiełło in the Bulgarian lands in 1444. The weapon was discovered during illegal excavations and belongs to a private Bulgarian collector. The rapier has a length of 121 cm (fig. 1). The narrow blade which has pronounced grooves giving it a star-shaped profile, is 106 cm long. It has a characteristic two-part crossguard and a pear-shaped pommel (type T in the Oakeshott typology).

Parallels among identical arms (fig. 4) do not leave any doubt that the weapon belongs to a class of particular thrusting weapons, called ‘konchar’ or ‘estoc’. Carried hanging from the saddle, they became particularly popular in Eastern Europe and are an almost mandatory attribute of the Hussar cavalry in Hungary, the Polish-Lithuanian Commonwealth, the Ottoman Empire, and Russia during the 16th and 17th c. (fig. 5, fig. 7).

The analysis of the separate parts of the weapon (fig. 2, fig. 3) and comparing it with other arms (fig. 3: 4, fig. 4), combined with examples of its depiction in realistic works of art from the 16th c., produced both by Western (Codex Vindobonensis) and Ottoman (Süleymanname) painters, as well as the evidence from the written sources, allow the author to change the dating and identification from that suggested by V. Parushev. What we have is an Eastern European konchar following the Hungarian fashion, which can be dated relatively narrowly in the period of the middle or the second half of the 16th c. The lack of marks on

the blade does not allow for a definitive connection with the German production centers, even though such a connection can not be discounted (fig. 3: 1 – 3). The location where it was found and the existence of another identical artifact from the Balkan part of the Ottoman Empire (fig. 3: 4) implies that this konchar was possibly a part of the armament of an Ottoman warrior (fig. 7). Other possibilities however can not be ruled out (fig. 8), as well as a connection with the Hungarian Hussars in service to the Holy Roman Empire.

The change in the dating and the identity of this weapon is an example of an existing problem in the Bulgarian scientific literature, where not an insignificant number of arms from the Late Medieval period (15th – 17th c.) are being connected unreasonably with an important military event in Bulgarian history – the Crusade of the Polish-Hungarian king Władysław III Jagiełło against the Turks in 1444.

Key words: Ottoman period, thrusting weapon, konchar, Hussars